

Soldathustrun

Soldathustrun

efter en sann historia

av Christian Lanciai (2012)

Personerna:

Angelica
Harry
Kung Karl I Stuart
Henriette, hans drottning
Thomas Rainsborough
Oliver Cromwell
Edward Sexby
Jolliff, parlamentsledamot och jordägare
Christian, medlem av Grävorna
ledaren för Rantarna
tjänare och soldater
domare och rättstjänare
puritaner

Handlingen äger rum i England omkring 1644-58.

Akt I scen 1. Slottet Fanshawe, sängkammaren. I sängen.

Angelica Vad vill de egentligen?
Harry De vill bara bråka. Det vill alltid de som vill ha krig. Bråk för bråkets skull. Det är höjden av fåfänga.
Angelica Du får inte släppa in dem.
Harry Jag måste. Vi har ingen chans att försvara oss.
Angelica Jag vägrar lämna mitt hem.
Harry Du måste.
Angelica Ingen kan tvinga mig.
Harry Alla tvingar oss.
Angelica Du menar alla bråkstakarna.
Harry Vi har inget val.
Angelica Jo, att stanna kvar.
Harry Det är det samma som att kapitulera.
Angelica Vad som helst är bättre än våld.
Harry Kungen tvingar oss till våld.
Angelica Han kan inte tvinga en kvinna till våld.

Harry Du måste ge dig av, min älskade, och rädda dig själv, och låta mig försvara slottet. Det är jag skyldig kungen. Jag kan inte visa någon illojalitet mot honom. Se hur det har gått för andra som kapitulerat. De är brännmärkta för livet av sin skam inför kungens ögon.

Angelica Jag insisterar.

Harry Man kan tro att du tagit parti för Cromwell.

Angelica Jag tar inte parti för någon utom för freden och det sunda förnuftet. Därför vågar jag trotsa hela det fördömda inbördeskriget, som ingen ville ha och som ändå alla utsätts för.

Harry (suckar) Jag måste försvara slottet, men jag kan inte tvinga dig till någonting, för jag är din man, och jag älskar dig. Det vet du. Jag uppger slottet åt Cromwell för din skull, för att bevisa att jag älskar dig.

Angelica Det behöver du inte bevisa. Vi har alltid älskat varandra. Det lärde vi oss redan som barn. Vi har vuxit upp tillsammans, och avsikten var från början att vi skulle bli gifta. Vi har haft ett lyckligt äktenskap men utan barn, men vi kan ännu få. Kapitulera utan strid, och livet går vidare.

Harry Jag måste ändå bevisa min lojalitet mot kungen. Vi måste bege oss till honom i Oxford och ställa oss till hans förfogande.

Angelica Vi har alltid hört till hans närmaste. Vi har ingenting att frukta av honom.

Harry Ändå känns det fel på något sätt. Du styr mig när du borde lyda mig. Det enda rätta hade varit att skicka dig till hovet i Oxford och bjuda Cromwell motstånd.

Angelica Och vad hade det lett till? Blodsutgjutelse, onödigt och idiotiskt våld, kanske din död, så att du gjort mig till änka.

Harry Nej, vi skulle inte kunna kämpa länge, och Cromwell skulle ta mig fången. Därmed skulle jag inte ha förlorat något av min ära.

Angelica Hur många liv skulle gå förlorade? Ett antal fullkomligt i onödan.

Harry Det är vad heder och ära kostar i vår tid. Om jag rättar mig efter dig och räddar alla liv förlorar jag heder och ära i kungens ögon.

Angelica Det tror jag inte. Så dum och inskränkt är han inte. Han är ju kung. Då måste han vara storsint och tolerant.

Harry Det är det han aldrig har varit under den långa politiska krisen. Han har styvnickat hållit på sin gudomliga rätt som konung och vägrat kompromissa en millimeter. Därför har vi inbördeskriget. Insisterar du ändå?

Angelica Jag insisterar ändå. Det är viktigare att rädda liv än att inte riskera heder och ära.

Harry Vem är du egentligen? Det har jag alltid undrat. Du har alltid lett mig vid nosen och nästan behandlat mig som ett barn. Vad har jag varit för dig?

Angelica Min man och kusin och bästa vän för livet.

Harry Men jag har inte kunnat ge dig barn.

Angelica Inte ännu. Vi har livet för oss, om du unnar dig rätten att leva.

Harry Alltid har det kommit andra män mellan oss, som skjutit mig åt sidan och kört över mig, som nu Cromwell. Redan när vi gifte oss inkräktade prins Rupert i vår sängkammare då han jag vet inte hur lyckats komma över dina strumpeband, vilket gav honom rätten till din säng, om han behagade. Lyckligtvis var han kunglig nog att inte begagna sig av den rätten, men han inkräktade ändå och skröt om sin rätt och nästan hotade med att verkställa den, bara för att förolämpa mig. Det blev inget sex mellan oss den natten, och varje gång vi nästan har lyckats har något kommit emellan som avstyrt mig. Och så har vi din egendomliga kontakt med djävulen...

Angelica Bara barnsliga fantasier. Man får inte ta dem på allvar.

Harry Vad hände egentligen? Det har jag aldrig förstått.

Angelica Min mor övergav oss. Hon skulle bli nunna i Frankrike. Hon kände kallelsen och övergav därför hem och familj. Det var det värsta hon hade kunnat göra mot oss. Jag förlät henne aldrig. Jag såg hennes religion som den skyldiga, som hon bedragit oss med, och då trampade jag på Bibeln och nästan avsvor mig allt vad religion heter, för det missbruk som den ständigt gör sig skyldig till. Och då tyckte jag mig se djävulen uppenbara sig för mig uppe i ett träd...

Harry Hur tydlig var han?

Angelica Hur otydlig som helst, men jag visste genast vem det var. Det var en motsatt kraft till religionen. Jag hade fått en ersättning för mitt offer av religion och för förlusten av min mor. Så kände jag det, och det kändes rättvist. Men jag tror inte på djävulen. Han är en vidskepelse som allting annat religiöst. Så ser jag på saken. Jag har alltid föredragit förnuftet.

Harry Men du är vacker och oemotståndlig för vilken man som helst och har bara blivit vackrare sedan vi gifte oss. Tror du inte att du fått din skönhet av djävulen som ett sorts tecken på ert förbund? Det är som om du inte kunde åldras...

Angelica Var inte vidskeplig, Harry. Det är en svaghet.

Harry Men det är något med dig som måste väcka varje mans både kärlek och misstänksamhet, en sorts hemlighetsfull överlägsenhet i form av charm och klokhet i farlig förening med din skönhet, så att varje man måste falla för dig. Jag har sett det hända gång på gång, hur vilka män som helst gett dig blickar som de inte kunnat släppa. Till och med vår simplaste och fulaste ärrade veteran dyrkar dig. Det syns långa vägar. Annars hade han lämnat oss för länge sedan.

Angelica Du menar Sexby?

Harry Ja, den stackars Sexby.

Angelica Det var prins Rupert som gav honom till oss. Han var i tjänst hos Rupert, men vi fick honom när vi gifte oss. *(Det knackar.)*

Harry *(högt)* Ja?

Sexby *(kommer in, ödmjukt, böjer sig, lyfter av hatten)* Ers nåd, Cromwell kräver ett svar.

Harry Säg honom att vi ger oss. Angelica vägrar lämna sitt hem. Vi kan inte utsätta henne för fara. Han får slottet, om han skonar oss alla.

Sexby Går ni över till Cromwell?

Harry Aldrig i livet. Vi beger oss med det snaraste till kungen och förklarar hela situationen för honom.

Sexby Han kommer inte att uppta det nådigt. Han tål inte fler nederlag.

Harry Det kan inte hjälpas.

Sexby Om det är något jag kan göra för er...

Harry Ja. Meddela Cromwell att Fanshawe är hans. Eskortera oss sedan till Oxford.

Sexby Ja, ers nåd. *(böjer sig igen, tar på sig hatten och avlägsnar sig)*

Angelica Tack, Harry. Du är modig.

Harry Nej, jag är feg.

Angelica Det är modigare att rädda liv än att ta liv.

Harry Men bland kavaljererna kommer det att betraktas som feghet. Jag hoppas bara innerligt att kungen kan förlåta mig.

Angelica Han måste visa förståelse. Annars är han inte en riktig konung.

Harry Vi får se, Angelica. Klä på dig nu.

(De stiger upp ur sängen och gör sig klara.)

Scen 2. Oxford. Hovet.

Karl Nej, det är inte acceptabelt.

Henriette Men de har ingenting ont gjort!

Karl Min ljuva, vi kan inte tolerera nederlag. De har givit upp utan strid. Det får inte en adelsman göra. Vår sak är för helig för att överges, och om den överges måste den som gör det ta konsekvenserna.

Henriette Skona dem åtminstone.

Karl Nej, de måste ta konsekvenserna.

Henriette Är det klokt, min make? Är det klokt att statuera sådana exempel? Om den ena efter den andra av dina trognaste ger sig till Cromwell för att rädda liv hellre än att offra dem i en hopplös strid, hur många kommer då att vilja fortsätta följa dig?

Karl Det är inte det det handlar om. Det är principfrågan. Det är Gud mot gudlösheten. Vi står för Guds ordning i detta land medan Cromwell står för motsatsen, revolution, omstörtning, detronisering av ordningen, adeln och monarkin och rent ut sagt destruktivt barbari. Vi kan inte svika Gud, som givit oss detta ansvar att stå för hans ordning. Vi kan inte ge efter för Cromwell en enda tum.

Henriette Men hade han gjort motstånd hade han stupat!

Karl Det är inte säkert. Troligen hade han sparats och hamnat i fångenskap med äran i behåll. Nu kommer han hit med svansen mellan benen med förlorad ära, och den kan vi inte ge honom tillbaka. Nog tjafsats nu. För in de stackars delinkventerna.

(Dörrarna öppnas, och Harry med Angelica visas in. Dessa kommer in tillsammans och bugar sig för majestätet som sig bör.)

Nå, vad har ni att säga till ert försvar?

Angelica Jag tar på mig hela ansvaret, ers majestät.

Karl Tyst, kvinna! Låt Harry föra sin egen talan.

Harry Vi måste ge oss utan strid, då Angelica vägrade lämna sitt fädernegods frivilligt.

Karl Yrkade du inte på att hon skulle sätta sig i säkerhet?

Harry Jo.

Karl Varför gjorde hon inte det? Varför lydde hon inte?

Harry Hon vägrade.

Karl Så du lydde henne i stället?

Harry Ja.

Karl Det är inte acceptabelt. En man lyder inte en kvinna. En kvinna lyder en man. Ni måste ta konsekvenserna.

Harry Jag gör vad som helst för ers majestät, vilket han mycket väl vet. Annars vore vi inte här.

Karl Vad kan du göra, stackars pojke? Du dög aldrig till strid. När du försattes i en krissituation gav du efter för den enklaste lösningen – du gav efter för din fru, som av bekvämlighetsskäl ville uppge sitt slott utan strid.

Angelica Nej, jag vägrade överge ansvaret för mitt hem!

Karl Tyst, kvinna! Vad din avsikt än var blev resultatet, att ditt hem uppgavs utan strid, Cromwell fick ännu ett fäste, vi fick ännu ett nederlag att gräma oss över, vi förlorade ytterligare ett antal anhängare, Cromwell blev stärkt i sin ställning, vi blev ytterligare demoraliserade, och din man framstod som en feg stackare i hela landets ögon. Och så kommer ni hit och väntar er att allt skall vara som förut. Det går inte. Ni är förlorade. Som landets högsta ansvarige styresman måste jag vara konsekvent och respektera lagen. Lord Harry Fanshawe uppgav sitt gods åt fienden

utan strid. Det är förräderi. I krigstid är detta straffbart med döden genom halshuggning.

Angelica (faller förtviolet på knä) Nej!

Karl Och ni, Angelica Fanshawe, som i stället som sig bör vara er make lydiga frestade er make till detta förräderi kan aldrig mera vänta sig någon nåd av vårt hus. Ni har fallit och kan inte resa er mera, och enda sättet för Lord Harry Fanshawe att rädda sin ära som adelsman är att finna sig i sitt dödsstraff. Så säger lagen. Det är nog. Ut! För ut dem! (*till Angelica*) Jag vill aldrig se er mera.

Angelica (i upplösningstillstånd medan Harry förs ut) Nej! Det är för hårt! Det är omänskligt! Han har ingenting ont gjort!

Karl För ut henne! (*Hon tvingas upp på fötter och förs bryskt ut hon också.*)

Henriette Detta är inte politiskt klokt, min make.

Karl Det handlar inte om politik. Det är en principfråga! Vi måste vara konsekventa! Annars har vi ingen rätt att förvalta kronan!

Henriette (skakar på huvudet och går ut)

Karl Vi har inget val. Vi måste göra vad som är rätt, och om världen ger oss fel är det världen som har fel, och vi kommer ändå att få rätt med tiden. Så har det alltid varit. Stackars människor! Det finns ingen värre svaghet än feghet, och den är den vanligaste...

Akt II scen 1. Fanshawe.

Angelica Vad är det för ett sällskap? Får jag aldrig vara i fred?

tjänare De kommer med fred, nådig frun, sända av överste Cromwell själv.

Angelica Men vad vill de?

tjänare. Det undrar jag också.

Angelica Jag vädrar faror på långt håll, och det finns män där ute som vill mig gränslöst illa, bara för att jag inte låtit dem göra mig illa. Nå, Thomas Rainsborough är dock en hedersman. Jag måste väl ta emot honom.

(Dörrarna slås upp, och Rainsborough med uppaktning släpps in.)

(Rainsborough hälsar höviskt med att ta av sig hatten och böja knä för Angelica)

Vad förskaffar mig den äran? Jag hade trott och hoppats att världen skulle ha glömt mig efter att så grymt ha avrättat min man för ingenting, så att jag fick fortleva min änkesorg i fred. Vad kan Cromwell vilja mig?

Rainsborough Min fru, vi kommer i ett pinsamt ärende. Det är bäst att jag är fullständigt öppen med er, men vad jag har att säga är inga behagliga saker.

Angelica Nå? Vad är det att tveka om? Tror ni inte jag tål vad som helst efter att ha nödgats se min oskyldige make avrättas på statens order?

Rainsborough Den staten var kungen, som skall ställas inför rätta för sina brott. Mitt ärende handlar om vad som hände er efter avrättningen.

Angelica Är jag lagsökt för att jag försvarade mig mot en våldtäktsman med att skada honom så illa att han dog? Är jag en mörderska för att jag oavsiktligt vållade en brutal mans död, för att han tog mig för en hora?

Rainsborough Det är just det det handlar om. Mannen i fråga råkade vara högt uppsatt, och hans närmaste vän sitter i parlamentet, en viss Jolliff. Han har hos överste Cromwell utverkat en fullmakt stadfäst av parlamentet att bedriva häxjakt på er.

Angelica Så jag är nu en häxa? En ny titel till min meritlista. Min enda tidigare merit var änka. Så om en änka försvarar sin heder är hon alltså en häxa?

Rainsborough Jag måste få veta exakt vad som hände, för att kunna få ärendet ur världen genom överste Cromwells personliga ingripande. Endast han kan med militärens auktoritet åsidosätta parlamentet.

Angelica Jag är inte den första häxa i England som män har förföljt ihjäl för ingenting utom blotta misstanken om absurd trolldom, som ingen kvinna är förmögen till.

Rainsborough Ni lever ännu, och om ni kan övertyga mig om att er sak är rätt skall ingen kunna kröka ett hår på ert huvud.

Angelica Nåväl. Jag skall berätta exakt hur det gick till. Efter min makes avrättning var jag utblottad och tillintetgjord och stannade därför kvar i Oxford, då min enda möjlighet till överlevnad var om kungen eller drottningen skulle ta mig till nåder igen och hjälpa mig. Drottningen gjorde detta bakom kungens rygg, men olyckligtvis var jag i så svår nöd att jag även måste ta emot hjälp av andra. En gentleman visade sig hjälpsam, gav mig mat och husrum, och jag litade på honom, tills han begärde betalning i form av köttslig tillfredsställelse. Så långt ville jag inte gå. Jag bad omedelbart att få lämna hans hus, vilket han inte ville låta mig göra, då han fått den fixa idén för sig att han skulle äga mig mot min vilja. Då han tillgrep våld måste jag försvara mig med våld. En sax råkade finnas till hands, och med den högg jag honom oavsiktligt så illa att han fick den genom strupen och dog.

Rainsborough Vad gjorde ni då?

Angelica Vad kunde jag göra? Jag ville bara försvinna och gjorde mitt bästa för att göra det, klädde ut mig till karl och smög mig ut ur staden. Sedan dess har denne Jolliff, tydligen mitt offers bästa vän, förföljt mig med samma fixa idé att han skall få mig fast till varje pris som blev min våldtäktsmans död.

Rainsborough Han vill alltså hämna sin vän. Är det hela historien?

Angelica Det är den relevanta delen av historien. Nu vill jag höra i detalj vad man anklagar mig för. Kan någon anklagelse lagföras utan bevis? Om anklagelsen är att jag är en häxa, vad har man i så fall för bevis för den saken?

Rainsborough (ser ner) Hela denna historia är absurd. Vi har ett inbördeskrig att avsluta och en pinsam process att göra upp med en avsatt och brottslig konung, och så kommer detta emellan. Parlamentet verkar bara duga till för ledamöterna att tjafsa sins emellan, och denne Jolliff har vägrat ge sig förrän han fått sitt åtal mot er lagfört.

Angelica Jag har aldrig sett honom. Hur kan han hata mig så, att han vill förfölja mig till döds?

Rainsborough Som ni säger, han lider av ett slags fixering. Anklagelsen mot er är att ni genom trolldom och i förbund med djävulen förtrollar män så att de blir beroende av er och förförda av er bara genom att se er och att ni därigenom åstadkommer allmän osedlighet till en sådan grad att den utgör ett hot mot staten och folket.

Angelica Och beviset?

Rainsborough Mordet på hans bästa vän, som han framhåller som exempel på hur det måste gå för alla män som kommer er för nära. Även er make påstår han att kom i olycka bara för er skull.

Angelica Han gav efter för mig när jag vägrade lyda honom. Därför blev han halshuggen. Så långt har Jolliff rätt. Men han avrättades med orätt. Han hade inte gjort någonting.

Rainsborough Hur kunde han bli avrättad för att han tog hänsyn till er?

Angelica När Cromwell och hans trupper intog vårt slott ville han göra väpnat motstånd och ville därför skicka mig i säkerhet till Oxford. Jag vägrade överge mina fäders hem. För att undvika att mitt liv riskerades måste han då kapitulera för

Cromwell. Han trodde aldrig att kungen skulle visa sig så oresonlig att han inte skulle förlåta honom kapitulationen, men det var för det han blev avrättad.

Rainsborough Och ni tvingades se på.

Angelica Nej, jag gjorde det frivilligt, för jag ville inte överge min man i hans svåraste stund i dödsögonblicket.

Rainsborough Ni är en modig kvinna som bara gjort er skyldig till rationella handlingar. Att uppge ett slott för att undvika våld är ur kvinnlig synpunkt det enda rätta, och ni dödade er vederdeloman oavsiktligt i självförsvar. Överste Cromwell kan inte ha någonting att invända mot ert försvar.

Angelica Och parlamentet med skojaran Jolliff? Jag misstänker att han bara vill åt mitt gods.

Rainsborough Det misstänker jag också, men vi har planer mot sådana som han. Om Cromwell låter oss ämnar vi fördela landets jordar jämnt mellan bönderna, så att var och en får bruka sitt eget land. På så sätt kan vi undvika att det någonsin mer uppstår svält i landet, och det är kanske enda sättet, då jordägare som har för mycket tenderar att prioritera förstorandet av sina ägor mot att låta folk överleva med att odla dem.

Angelica Svältkatastroferna beror på inbördeskriget.

Rainsborough Inte enbart. Jordfördelningen har alltid varit orättvis, och därigenom har landets försörjningsmöjlighet alltid begränsats.

Angelica Ni vill åstadkomma en revolution.

Rainsborough En välbehövlig sådan.

Angelica Är Cromwell med på noterna?

Rainsborough Inte ännu, men bara vi får ett slut på inbördeskriget skall vi ta i tu med saken på allvar.

Angelica Jag stod alltid på kungens sida, men med ett sådant intressant program skulle jag vara benägen att byta sida.

Rainsborough Ingenting kan hindra Cromwell från att segra.

Angelica Kortsiktigt. Men hur blir det i längden? Ni kan inte utrota rojalisterna, och de slåss för en bredare religionsfrihet än er.

Rainsborough Cromwell vill bara förbjuda katolikerna. Men kavaljererna vill avskaffa puritanerna.

Angelica Medge att de är tråkiga och dumma med sitt fanatiska fromleri.

Rainsborough Det där har jag inte hört er säga, min fru. Betänk, att ni är anklagad för att stå i förbund med Satan.

Angelica En ren vidskepelse, som grundar sig på en inbillning jag hade som barn.

Rainsborough Anklagelsen står tyvärr skriven, och så länge Jolliff sitter i parlamentet kommer han inte att glömma den.

Angelica Framför min sak till Cromwell, och jag skall göra vad jag kan för att främja era reformer.

Rainsborough Så skall det låta. Jag återvänder till honom omgående, men tillåt mig att lämna en livvakt kvar hos er, om Jolliff eller andra busar skulle dyka upp.

Angelica Är det någon jag känner?

Rainsborough En gammal trotjänare. Han har tjänat er förut. (*ger ett tecken, och Sexby visas in*)

Angelica Er känner jag väl.

Sexby Ett nöje att få tjäna er, frun.

Rainsborough Bevaka henne med ert liv, Sexby. Om hon verkligen är i förbund med djävulen kan hon bli outhärlig för oss. (*blinkar*) Jag är snart tillbaka, min fru.

Angelica Det hoppas jag. Vi har mycket att tala om, och jag är skyldig er fler detaljer i mitt fall.

Rainsborough Jag står till er och till min överste Cromwells tjänst. (*bugar sig och går*)

Angelica (till Sexby) Känner ni den där fjanten Jolliff?

Sexby En ärkepuritan, som lever på andras olycka. Han har redan skott sig på att överta ett antal flydda kavaljerers gods.

Angelica En gam således och en skam för den puritanska regeringen. Nå, vi skall hålla oss i beredskap för hans intriger, så att vi aldrig blir tagna med överraskning.

Sexby Ni har två beskyddare som garanterar er säkerhet.

Angelica Vilka?

Sexby Oliver Cromwell och Thomas Rainsborough.

Angelica Något säger mig att jag kommer att behöva dem båda. Jag hoppas de aldrig blir osams.

Sexby De måste hålla samman för rikets skull. Annars blir det bara mera inbördeskrig.

Angelica Vad som helst men inte det.

Sexby Vi klarar oss nog, frun.

Angelica Tills vidare.

Scen 2. Whitehall.

Cromwell Nå, hur mår vår kvinnliga bundsförvant?

Rainsborough Hur mår kungen, som du hela tiden underhandlar med bakom ryggen på ditt folk?

Cromwell Har jag inte rätt att ge honom en chans?

Rainsborough Han är ett hopplöst fall, och det vet du. Det vet alla som känner honom. Han kommer aldrig att ge efter en millimeter, och han nedlåter sig till att underhandla med oss bara för att vinna tid och hitta nya sätt att föra oss bakom ljuset. Han skyr inga medel. Det borde inte vi heller göra.

Cromwell I politiken måste man gå fram med beräknande varsamhet, ty minsta felsteg kan kosta mer än vad man någonsin kan uppbringa. Vi får inte begå samma misstag som Charles Stuart.

Rainsborough Jag tror bara på en sak – ärlighet. Om vi ger avkall på den är vi inte bättre än Charles Stuart.

Cromwell Nåväl, Thomas. Jag skall vara ärlig med dig. Vi skulle kunna komma överens med Charles och kunna få fred och samarbete tillsammans, om inte du stod i vägen.

Rainsborough Du vill således krypa för honom?

Cromwell Det har jag inte sagt.

Rainsborough Vad har du inte sagt?

Cromwell Han är fortfarande kung, och så länge han lever kommer han att vara kung, och så länge kommer vi inte att slippa honom eller hans kungliga auktoritet, hur mycket vi än förödmjucar honom. Han menar sig kunna komma överens med mig men motsätter sig din radikalism. Han kräver ditt avlägsnande, om vi skall komma överens.

Rainsborough Så, avlägsna mig då, och kom överens med honom och återupprätta monarkin och kryp för honom igen som den slav under honom du var från början.

Cromwell Det kan jag inte göra, Thomas. Vi kan aldrig mera gå tillbaka. Vi kan aldrig låta honom få praktisera sitt tyranniska godtycke igen.

Rainsborough Du kan inte ha både honom och mig. Du måste få bort någon av oss.

Cromwell Och om jag fick välja vem jag ville behålla vore det du.

Rainsborough Vad hindrar dig?

Cromwell Thomas, om vi genomför den politik vi båda önskar, och du får dina radikala krav igenom, så måste vi löpa linan ut och göra slut på monarkin en gång för alla.

Rainsborough Inte mig emot.

Cromwell Konsekvenserna är ett fortsatt oöverskådligt inbördeskrig både i England, och Irland.

Rainsborough Du är militären av oss. Du kan genomföra det.

Cromwell Du måste förstå att jag drar mig för det. Ingen engelsman vill utgjuta andra engelsmäns blod, och när det gäller inbördeskrig är det inte bara landsmäns blod som utgutes utan bröders och systrars blod.

Rainsborough Militärer är till för att mörda och det utan hänsyn till personen.

Cromwell Kan du ställa upp på det vid min sida?

Rainsborough Oliver, vi har chansen nu och kan aldrig få den tillbaka om vi missar den. Vi har ett gyllene tillfälle att genomföra äntlig rättvisa i hela landet genom radikala jordreformer, så att ingen får för mycket jord och ingen för litet, och så att ingen skall behöva svälta. Det vill jag slåss för, för det vet jag att är värt att slåss för. Om det krävs ett mångårigt inbördeskrig för att nå fram till det idealiska målet, så må det vara hänt. Jag ställer upp.

Cromwell Då ber jag dig belägra kungen i Pontefract medan jag koncentrerar mig på att slå ner alla uppror.

Rainsborough Du vill således inte ta hand om kungen själv?

Cromwell Jag behövs bättre på andra håll. Jag tänker som militärstrateg.

Rainsborough Och varför vill du inte ta hand om kungen först, avsluta honom och sedan lättare få bukt med hans bortskämda anhängare? Du behöver inte svara. Du står fortfarande i diplomatisk kontakt med honom. Du vill hålla skenet av den uppe. Därför skickar du mig mot honom, som han fruktar mer än dig.

Cromwell Om vi bara får honom slutgiltigt politiskt och militärt besegrad kan vi sedan ägna oss åt dina jordreformer.

Rainsborough (ser ner) Nåväl, Oliver, jag skall göra det för din skull. Jag förstår inte hur du tänker politiskt, ty själv kan jag inte tänka politiskt. Det är jag för ärlig för, och det vet du. Om du vill utnyttja mig för detta så accepterar jag det för att jag litar på dig. Så det är bara att sätta i gång. Ge mig order.

Cromwell (mildare) Hur långt har du kommit med vår vackra bundsförvant i Fanshawe?

Rainsborough Varför undrar du det?

Cromwell Jag skulle gärna unna dig henne och henne dig. Ni passar för varandra. Kungen gjorde slutgiltigt bort sig med att avrätta hennes man bara för att han inte höll fortet för sin frus skull, som inte ville lämna sitt fädernegods. Hon är en kvinna av betydelse, kanske den enda kvinnan av betydelse i vårt land sedan drottningen skickats härifrån. Om vi säkert får henne över på vår sida skulle det betyda mycket för vår saks moral.

Rainsborough Du vill att jag friar till henne av politiska skäl?

Cromwell Thomas, hon är unik. Ingen man kan annat än älska henne. Det sägs att hon är djävulens egen, det må vara med den saken hur det vill, det lägger jag mig inte i, men hennes inflytande är oförnekligt. Ta dig ledigt innan du tar i tu med kungen, hjälp henne med hennes gods, sätt det på fötter och gör för henne vad du kan. Det är min order.

Rainsborough Din svaghet för denna kvinna förvånar mig.

Cromwell Jag är ingen kvinnokarl, kanske den minsta kvinnokarlen i landet, men henne har jag respekt för. Hon har nämligen fiender. Det finns mäktiga män i parlamentet som fått den fixa idén att hon måste tillintetgöras, för att de av någon anledning fruktar henne, kanske för att hon tillbakavisat deras lystnad. Hon behöver vårt beskydd.

Rainsborough Jag skall ge henne vårt beskydd.

Cromwell Med henne och dig på vår sida kan vi inte annat än segra.

Rainsborough Jag ser bara en fara.

Cromwell Nå?

Rainsborough Din maktlystnad, Oliver. Tror du inte jag ser den? Bli inte som kungen, när du segrar.

Cromwell Det är det sista jag tänker bli.

Rainsborough Det är lätt sagt, och du menar det säkert, men makten korrumpierar, och när du har den i din hand tänker du vägra att släppa den så länge du lever. Då är det risk för samma missbruk som vi nu bekämpar.

Cromwell Vårt mål är frihet och lika rättigheter för alla.

Rainsborough Ja, Thomas, du vill införa fullständig samvets-, tanke- och religionsfrihet i landet, men samtidigt vill du fördriva alla katoliker.

Cromwell Allt ont kommer från katolikerna.

Rainsborough Medan de menar att allt ont kommer från puritanerna. Det är vi det. I deras ögon är vi de onda tjuvarna som vill förstöra och beröva landet för dem, och ur deras synpunkt har de rätt, för det är just vad du vill göra.

Cromwell Vill inte du det då?

Rainsborough Ärligt talat, Oliver, så tror jag tyvärr att den idealiska rättvisan och likställdheten inför lagen aldrig kommer att kunna genomföras i verkligheten. Ja, du vill ge dessa rättigheter åt folket men samtidigt beröva de sista katolikerna deras sista rättigheter som människor. Är det konsekvent?

Cromwell Det är nödvändigt.

Rainsborough Där har du det. Ändamålet helgar medlen, lika mycket för oss som för jesuiterna på kontinenten. Jag är med dig, Oliver, jag skall göra allt vad du ber mig om, med endast den reservationen, att när jag har gjort mitt och inte längre kan acceptera din politik förbehåller jag mig rätten att dra mig tillbaka och försvinna.

Cromwell Försvinna vart?

Rainsborough Fler och fler ser ett bättre alternativ i kolonierna, när de uppger England som ett hopplöst förlorat land som hopplöst offrat alla ideal för det politiska självsvåldets skull. (*börjar avlägsna sig*)

Cromwell Hälsa mistress Fanshawe så hjärtligt från mig.

Rainsborough Jag skall meddela henne att hon åtnjuter både ditt högsta beskydd och mitt eget med ditt godkännande.

Cromwell Farväl, broder. Kom tillbaka när jag behöver dig.

Rainsborough Omgående. (*går*)

Cromwell (ensam) Han är ovärderlig men samtidigt den farligaste mannen i England efter kungen, ty han är den ende som kan göra mig makten stridig, ty folket älskar honom mer än mig. Vi måste samarbeta eller båda gå förlorade i inbördeskriget. Kungen kräver att jag offerar honom för freden och för kompromisser med kronan. Hellre offerar jag kungen, även om det blir mera besvärligt...

Scen 3.

Sexby Vad vill ni mig egentligen?
Jolliff Ni kan vara regeringen till hjälp.
Sexby Det är jag redan. Vad mera kan jag göra?
Jolliff Ni är ju i tjänst hos mistress Fanshawe, mera känd som djävulens sköka.
Sexby Jag deltar inte i ryktesspridningar. Jag är bara soldat.
Jolliff Men ni tjänar henne och borde veta mer än de flesta om henne.
Sexby Jag tjänar överste Thomas Rainsborough
Jolliff Javisst. Men han är hennes älskare.
Sexby På överste Cromwells order ser han till att mistress Fanshawe får leva i fred för sådana som ni. Han är hennes vän, ingenting annat.
Jolliff Är ni så naiv? Hör på här. Jag vet en hel del om henne som överste Rainsborough antagligen inte har en aning om. Hennes första man blev arkebuserad av kungen. Varför? Därför att hon förrådde honom genom att vägra lyda honom.
Sexby Hela den historien är känd för alla. Den lände inte kungen till någon heder och bidrog till hans fall.
Jolliff Han var bara hennes första offer. En god vän till mig blev det andra.
Sexby Jag vet att hon dräpte en oförskämd karl i självförsvar som ville våldföra sig på henne. Enligt vår nya regering har en kvinna rätt till självförsvar.
Jolliff Det var inte självförsvar. Jag var där och tog dem på bar gärning. De hade just fullbordat akten när jag kom in för att avbryta dem innan det var för sent. Tyvärr var det för sent. Just då satte hon kniven i hans strupe. Det var rena lustmordet.
Sexby Kan det inte ha varit så, att han blev ett ögonblick distraherad av att ni kom och störde, vilket hon antligen såg som en chans till att kunna stoppa honom?
Jolliff Hon mördade honom. Punkt slut. Vem skall bli hennes nästa offer? Överste Rainsborough, er herre?
Sexby Vad vill ni jag ska göra?
Jolliff Vi förbereder ett åtal mot henne i parlamentet jämte andra häxor. Vi samlar bevis, men vi behöver mera bevis. Har ni sett något? Har hon något djävulsaltare, som hon bolar vid? Är överste Rainsborough delaktig i hennes svarta mässor?
Sexby Ni vet inte vad ni talar om.
Jolliff Kan ni påstå att hon är en god kristen?
Sexby Nej. Hon är varken eller. Hon botades från kristendomens alla later när hennes mor övergav familjen för att bli nunna. Det förlät hon aldrig kristendomen och sin mor, som hon aldrig återsåg i livet, men hon blev ingen djävulsdyrkare för det.
Jolliff Hur vet ni det?
Sexby Hon har kvar sin mors altare med jungfrun Maria i ett hemligt kapell i slottet, som hon vårdar ömt.
Jolliff Alltså är hon katolik? Det är ännu värre än att vara satanist.
Sexby Nej, hon är inte katolik.
Jolliff Vad är hon då?
Sexby Hon är humanist.
Jolliff Vad är det? Det är ingen religion.
Sexby Det är att tjäna människan framför religionen.
Jolliff Alltså är hon fritänkare.
Sexby Ja, liksom överste Rainsborough, liksom överste Cromwell, liksom de flesta rundhuvuden som står honom nära.

Jolliff Jag vet att hon är en häxa. Jag har sett henne i aktion. Hon måste ställas till svars för mordet på min bästa vän. I längden kan hon aldrig komma undan.

Sexby Min order är att skydda henne mot sådana som ni, och samma order har överste Rainsborough fått av Cromwell.

Jolliff Vänta bara. Alla hennes män råkar illa ut. När även er herre Rainsborough bitit i gräset på grund av henne skall vi slå till, och då kan inte ens ni rädda henne.

Sexby Ni är besatt av henne. Ni är blind av er kärlekskrankhet. Bara för att ni aldrig kan få henne vill ni se henne död.

Jolliff Jag vill bara ha rättvisa.

Sexby Är det rättvisa att bränna olyckliga kvinnor på bål bara för att de drabbats av någon misstanke som föranlett någon avundsman att ange henne med anklagelser som aldrig kan bevisas?

Jolliff Ingen häxa bränns på bål utan att hon har bekänt.

Sexby Under tortyr.

Jolliff En bekännelse är en bekännelse.

Sexby Även ni skulle bekänna vad som helst under tortyr. Ni är inte klok, Sir.
(går rasande innan han tappar behärskningen)

Jolliff Ingen hjälp därifrån. Men förr eller senare åker hon dit. Jag känner dig, ditt stycke. Du kom undan min vän med att mörda honom, men en man som mig kommer man aldrig undan.

Scen 4.

Karl Alla underhandlingar är meningslösa så länge ni behåller överste Rainsborough.

Cromwell Jag låter mig inte utpressas.

Karl Han är omöjlig. Det måste ni ju inse. Man kan inte beröva en hel jordägarklass deras jordar.

Cromwell Han vill bara fördela jordarna jämnare, så att alla kan odlas för undvikande av svältkatastrofer. Det är inte mer än rationellt och rimligt.

Karl En sådan reform kommer bara att väcka uppror i alla landsändar och har gjort det redan.

Cromwell Förstår ni inte att jag försöker rädda ert liv? Ni måste kompromissa. Det är er enda chans att överleva.

Karl Ni har ingen chans att överleva så som ni håller på. Ni kan aldrig få någon fred i landet, och även om ni mördar mig kommer man att vilja ha monarkin tillbaka när folket tröttnat på era inbördeskrig. Er militärdiktatur är dödsdömd.

Cromwell I så fall ger ni oss inget annat val än att släpa er inför rätta och döma er för den folkmördare ni är, ty det var ni som startade inbördeskriget.

Karl Skyll inte ifrån er. Parlamentets självsvåld hade inbördeskriget som logisk konsekvens.

Cromwell Ni försvarar en omöjlig sak.

Karl Det får historien utvisa. Jag påstår att er kamp mot historien är förgäves. Om ni ser till att jag blir dömd och avrättad blir det inseglet på er undergång som blodig interimregim, då ingen kraft är mäktigare i historien än martyrskapets.

Cromwell Era försök till utpressning och mutor leder bara desto säkrare till er egen undergång medan hederliga karlar som Rainsborough bara får sin position desto mera säkrad. Han behövs mot en sådan korrupcion som er.

Karl (skrattar hånfullt) Stackars människa, ser ni inte att ni redan själv är genomkorrumpad av den makt ni tillskansat er med våld?

Cromwell För bort honom!

Karl (hånfullt och självsäkert) Ni kan inte besegra mig. (*förs ut*)

Cromwell Vi får ingen fred i landet så länge vi har en kung som lever. Rainsborough har rätt. Först när han är borta kan vi skapa idealstaten.

Akt III scen 1.

Rainsborough Min älskade, du får inte vara orolig.

Angelica Men ingen vet hur länge du kommer att vara borta. Kriget uppslukar människor så att de bara försvinner utan att de själva kan tala om hur.

Rainsborough Cromwell vet vad han gör.

Angelica Ändå känns det som om du gick emot din egen natur när du följer honom.

Rainsborough Ja, vi är mycket olika. Vi strävar mot olika mål, och ingen av oss kan nå sitt så länge kungen står i vägen. Så länge jag kan tro på honom och vi kan komma överens ämnar jag följa honom i hopp om att jag kan nå mina mål genom honom åtminstone delvis. Jag kan inte svika alla de andra som tror på både honom och mig.

Angelica Du är bättre. Jag tror att han bara vill utnyttja dig. Han behöver dig för att kunna slutgiltigt segra, men när han har gjort det kommer han att genomföra sin plutokrati och köra över dina ideal.

Rainsborough Så länge han inte har gjort det kan jag tro på honom.

Angelica Du är för god för honom. Och vad skall jag göra om jag förlorar dig? Jolliff är fortfarande besatt av att få förintä mig.

Rainsborough Jag vet. Jag har tänkt på det. Om jag skulle stupa går du inte säker här. Sök din säkerhet i så fall hos idealistiska sekter som Grävorna eller Rantarna, som tar bättre hand om varandra än vad puritanerna gör.

Angelica Du måste komma tillbaka.

Rainsborough Ja, det måste jag. Jag lovar dig att aldrig svika dig om jag ens skulle dö.

Angelica Hemsök mig i så fall och berätta vad som hände dig.

Rainsborough Har du några förningar?

Angelica Nej, men jag oroar mig.

Rainsborough Det är inte mer än kvinnligt. Farväl, min älskade. En sista kyss. (*De kysser varandra innerligt och länge.*) Vi är en själ du och jag.

Angelica Och skall så alltid förbli.

Rainsborough Farväl. (*De skiljs efter en sista omfamning. Han rider iväg.*)

Angelica Jag vet att jag kommer att förlora honom och ändå inte. Jolliff förutspådde att jag aldrig skulle kunna älska någon utan att han gick under. Min förste man arkebuserades, men denne är honom vida överlägsen i allt och faktiskt Englands bäste man. Överste Rainsborough, du är min, bara min, och skall alltid vara det. Du är den enda som verkligen har ägt mig, och jag bär ditt barn under mitt hjärta. Ingen annan skall någonsin få äga mig, och om Satan själv vill ha mig för sig själv så skall du dock alltid äga företräde.

Scen 2. Pontefract.

kavaljer 1 Det är hopplöst, ers majestät. Överste Rainsborough ger sig aldrig, och vi kommer aldrig ut ur den här belägringen.

Karl Han är Cromwells bäste soldat, och Cromwell vet vem han har satt till att belägra mig. Men Cromwell och Rainsborough företräder olika ideal. Tyvärr har Rainsborough låtit sig duperas av honom till att följa honom. Det finns en väg ut.

kavaljer 1 Råd oss, ers majestät.

Karl Kidnappa honom. För honom hit. Jag skall förklara för honom vad Cromwells verkliga avsikter är. Rainsborough vill fördela landets jordar jämnt mellan landets bönder, medan Cromwell vill befästa jordägarnas plutokrati. Det går inte ihop, och det måste överste Rainsborough bringas till att fatta. Klä ut er till Cromwells män och hämta honom. När han fattar hur Cromwell har lurat honom kommer han bara att omedelbart vilja emigrera till Amerika.

kavaljer Vi hör och vi lyder, ers majestät! Det skall ske!

Karl Rätt så.

(En grupp ur hans män avlägsnar sig med kavaljeren.)

Scen 3. Rainsborough sitter vid ett öppet fönster och funderar.

Rainsborough Vart tänker han föra oss, denne järnkansler av bara vilja utan hjärta? Vad driver honom utom hatet mot makten? Och samtidigt vill han bara ha all makten själv i en sorts demonisk egoism utan gränser, där ändamålet helgar alla medlen då ändamålet är han själv och makten av hans vilja. Var det politiken eller kriget eller hatet som gjorde honom sådan? Och jag följer honom blint i ren godtrogenhet för den goda sakens skull att genom honom ändå kunna genomföra mina jordreformer. Det kan kvitta om vi lyckas eller inte. Antingen slipper vi inte kungen, eller också slipper vi inte honom. - Vad är det för buller där nere?

röster från gården Släpp förbi oss! Vi är från Cromwell!

Rainsborough Varför skulle Cromwell skicka sina män hit? Har något hänt?

(Några kavaljerer gör intrång utklädda till rundhuvuden.)

Vad vill ni? Ni är inte Cromwells män. Det syns på långa vägar.

kavaljer 1 Kom bara med oss, Sir, för ert eget bästa.

Rainsborough Varför? Vem är ni? Försöker ni kidnappa mig?

kavaljer 2 Cromwell har bett er följa med oss.

Rainsborough Varför? Har jag gjort något som väckt hans misshag? Vill han avbryta belägringen av Pontefract?

kavaljer 1 Bara kom med oss, Sir, *(hotar med svärdet)* för ert eget bästa.

Rainsborough Ni upprepar er. Vet ni inte att jag är soldat, och att en brittisk soldat aldrig ger sig utan strid? Ta mig med våld, om ni kan. Jag tror inte på er. *(angriper dem med sitt svärd. Han är en mot fem och oskyddad och blir snart genomborrad. Faller.)*

kavaljer 2 Det här gick åt skogen.

kavaljer 1 Värre än så. Nu blir kungen inte glad, och vi har gett Cromwell en storartad martyr. Kom. Vi är färdiga här. *(De ger sig hastigt iväg.)*

Scen 4. Fanshawe. Angelica svartklädd i salen vid en svart likkista.

Angelica Jag borde inte ha släppt iväg dig, men plikten och makten kallade dig, och du var för god för att tänka på dig själv. Är Cromwell nöjd nu, när han äntligen fått dig till sin osvikliga bundsförvant som sin främste martyr? Alla som kände dig visste att du var bättre än Cromwell, och det skulle inte förvåna mig om Cromwell själv hade ett finger med i spelet om din död. Han fruktade dig och avundades dig lika mycket som han älskade dig, ty du var vacker och ädel, men han är ful och grym.

Sexby (inträder) Ursäkta mig, frun, men ni måste fly.

Angelica Jag överger icke min man.

Sexby Jolliff är på väg hit med fullmakt från parlamentet.

Angelica Cromwells parlament. Kungen är hans fånge nu. Tänker Cromwell halshugga honom samtidigt som Jolliff tänker hänga mig? Vad spelar det för roll. Låt fanatikerna komma och rasa ut ordentligt, så är det över sedan.

Sexby Jag tänker på ert liv. Jag anmodades av överste Rainsborough att ansvara för ert liv medan han var borta. *(Buller utanför.)*

Angelica Tack, Sexby. De tycks ha bråttom med sina brådstörtade rättshaverier.

Jolliff (bryter in med sina hantlangare) Där är hon! Grip henne!

Angelica Får jag be er visa någon respekt för min avlidne makes död, som dock var en lika god överste som Oliver Cromwell och hans närmaste man.

Jolliff Ni kan inte slå blå dunster i oss med era häxkonster, madame. Om det inte hade varit för er hade överste Rainsborough aldrig blivit mördad. Ni blev hans undergång genom er förbannelse som djävulens egen hora!

Angelica Ni vet lika lite vad ni säger som ni vet vad ni gör. Ni skändar en död mans hus och kränker hans änka.

Jolliff Vem kränker vem? Han var aldrig er man! Ni förförde honom och fördärvade honom! Han hade förrått Cromwell och övergått till kungen, er beskyddare och frände, om han inte hade mördats i tid!

Angelica Var får ni era amsagor ifrån? Vi vigdes natten innan han begav sig iväg på uppdrag av Cromwell för att belägra kungen i Pontefract.

Jolliff Det inbillar ni er bara. Ni skall inför rätta i London och hängas som den djävulens egen häxa och mörderska ni är!

Angelica Så ni tycks redan helt sakligt veta domen på förhand. Lycka till med er rättegång, som ni tycks ha fixat så fullkomligt. Jag gör inget motstånd, för jag har ändå ingenting kvar att leva för. *(sträcker ut sina händer som för att låta sig fångslas)*

Jolliff Grip henne! Fjättra henne noga! Man vet aldrig med en häxa!

Angelica Jag har ingen kvast att fly bort med om ni tror det.

Jolliff Jag tror ingenting. Jag vet bara att det inte finns några farligare varelser än ni, och att er sort aldrig kan likvideras ordentligt!

Angelica Ni är verkligen generös med era komplimanger. Har ni inga fler anklagelser att komma med?

Jolliff Att ni är djävulens egen häxa räcker väl till.

Angelica Jag trodde att det var ett betydligt värre brott enligt Cromwells nya lagar att vara katolik. Det borde väl vara straffbart att min mor blev nunna och gick i kloster?

Jolliff Ni behagar håna Cromwells lagar. Ut med henne! *(Angelica förs brutalt ut.)*
(till Sexby) Och ni, Sir, vad gör ni här?

Sexby Jag är bara hennes tjänare på uppdrag av överste Rainsborough.

Jolliff Han är död. Vet ni inte det? Har ni inte fattat att det är hans lik som hon tillfredsställt sig med här? Ni behövs inte längre. Genom rättegången tillfaller Fanshawe mig, och jag tar över alla hennes ägor. *(Sexby går utan ett ord.)*

Triumf! Äntligen! Ingen man gick säker för den kvinnan, inte ens en gammal ärrad soldat som den där relikten från trettioåriga krigets tyska slagfält. Låt honom försvinna bland skuggorna av alla hennes fördärvade och förbrukade män! Ha! Endast jag har klarat mig! (*spottar åt kistan*) Dra åt helvete, Rainsborough! Cromwell var färdig med er redan innan ni skickades i döden av honom. Ni var dum som var en god soldat.

Akt IV scen 1. Rättegången.

domaren För in den anklagade. (*Angelica föres in mellan två soldater.*)

Ni är anklagad för trolldom, häxkonster och vållande av andras död. Vad har ni att säga till ert försvar?

Angelica En hel del. Anklagelserna är osakliga och grundlösa och enbart motiverade av min vederdeloman master Jolliffs girighet, som vill få mig hängd som häxa för att kunna tillvälla sig mitt gods och jordegendomar.

domaren Finns master Jolliff här? (*Denne reser sig ur en bänk.*) Den anklagade har försvarat sig med att anklaga er. Ni har hört hennes anklagelse. Har ni något att svara?

Jolliff Jag är inte det enda vittnet till att hon de facto är en häxa och som sådan livsfarlig för sin omgivning, i synnerhet för de män som hon förhäxar och kallar till sig, vilka redan är ett antal, av vilka de flesta gått en ond bråd död till mötes.

Angelica Jag har varit gift två gånger. Min förste man blev avrättad av konungen utan rätt, då han inte begått något annat brott än kapitulerat för Cromwell. Min andre man blev likaledes dödad genom konungen, då ett kidnappningsförsök från hans sida misslyckades, då min överste Thomas Rainsborough försvarade sig till döds.

Jolliff Fel. Ni vållade er förste mans död med att genom att vägra lyda honom tvinga honom kapitulera inför kanslerns trupper. Därmed gjorde han sig genom er förskyllan skyldig till förräderi mot kungen, som därför enligt sin lag inte hade något annat val än att arkebusera honom. Och er andre man var aldrig er man.

Angelica Det var han visst!

Jolliff Att ni fick honom till att bola med er gjorde er inte lagligt gifta.

Angelica Vi gifte oss kvällen innan han kommenderades ut i fält!

Jolliff Var är vigselattesten?

Angelica Det var en privat ceremoni hemma hos mig.

Jolliff Vem förrättade vigseln?

Angelica En god puritansk fältpräst i min mans följe.

Jolliff Var är han?

Angelica Hos armén.

Jolliff Alltså kan ni inte kalla honom till vittne. Alltså ljuger ni. Vad man inte kan bevisa är lögn.

Angelica Det fanns vittnen!

Jolliff Var är de?

Angelica Inte här,

Jolliff Så beklagligt för er. Denna djävulens egna utvalda hora, mina herrar, hade hemsökelse av djävulen redan som barn, vilket hon berättat om för talrika vittnen under årens lopp. Djävulens löfte var att hon skulle vara hans, men om hon bedrog honom med dödliga män skulle dessa samtliga gå en våldsam död till mötes

och hans beskydd av henne dras tillbaka. Det är precis vad som har hänt. Hon kan inte förneka sanningen.

Angelica Kan ni ens bevisa att denna så kallade herr djävul ens existerar? Om ni kan det, varför kallar ni honom inte som vittne? Vilket barn har inte fantasier? Ni påstår att jag ljuger för att jag saknar vittnen. Var är då *era* vittnen?

Jolliff Jag bevittnade själv att hon mördade min bästa vän kapten Carrington med en kniv genom hans strupe. Fallet är lagfört sedan många år, och först nu kan lagens kraft äga rum.

Angelica Det var i självförsvar! Han försökte våldta mig och började själv med våldet för att tvinga mig.

domaren Ni erkänner således mordet på kapten Carrington i Oxford i november 1644?

Angelica Det var i självförsvar!

Jolliff Hon erkänner!

domaren Era vittnen?

Angelica Vi var ensamma. Han ville inte ha några vittnen.

Jolliff Jag är enda vittnet. Hon var ensam med honom, och därför kan bara hon ha mördat honom. Motivet spelar ingen roll.

domaren Saken är då klar. Jag dömer er, mistress Angelica Fanshawe, till döden genom hängning för mordet på högvälborne Charles Carrington. (*klubbar*) Rätten är ajournerad. (*bryter upp. Rättsbetjänterna för ut Angelica, som ej mer får uttrycka sig. Jolliff gratuleras av sina vänner.*)

Sexby (osedd hittills, döljer sig fortfarande för de flesta) Genom denna dom, Jolliff, beseglar du ditt eget öde. Ingenting kan rädda dig mer.

Scen 2. Whitehall.

Cromwell Nu skulle överste Rainsborough ha levat, när vi äntligen kan genomföra den totala republiken genom kungens avrättning. Samtidigt kunde han inte ha gjort mig en bättre tjänst än att dö i det rätta ögonblicket i min tjänst som republikens främste martyr. Hade han fått leva hade vi sannolikt blivit osams och gått skilda vägar. Om han då insisterat på sina reformer hade det kunnat urarta till ett fortsatt inbördeskrig. Nu är det avslutat, han är död, och det är bäst som skedde. I stället får jag sådana problem på halsen som Freeborn John Lilburnes frispråkighet. Inte ens kungen kunde få tyst på honom, och nu angriper han mig för kungens synder. - Ja, vad är det?

soldat Edward Sexby är här.

Cromwell Överste Rainsboroughs närmaste man. Visa in honom. Är han för eller emot oss?

soldaten Det är frågan. (*avlägsnar sig*)

Cromwell Låt mig gissa. Han håller fast vid Rainsboroughs ideal.
(*Sexby kommer in. Cromwell hälsar honom hjärtligt.*)

Välkommen, broder. Vad har ni på hjärtat?

Sexby Många frågor.

Cromwell Börja med den första.

Sexby Varför har ni fängslat Freeborn John Lilburne?

Cromwell Stämplingar mot staten. Hans pamfletter är subversiva.

Sexby Kungen pryglade honom för samma sak.

Cromwell Jag vet. Nästa fråga.

Sexby Borde inte republiken visa större tolerans än det tyranni vi offrat så mycket blod för att bli av med?

Cromwell Ingen stat kan tolerera upprorsmän.

Sexby Han är bara frispråkig. Jag trodde om något att vi stridit för att genomföra allmän yttrandefrihet.

Cromwell Han anklagar mig offentligt för att ha övertagit kungens absolutism och svikit republikens sak.

Sexby Har ni inte det då?

Cromwell Vad menar du?

Sexby Överste Rainsborough, som jag tjänade och hade kunnat ge mitt liv för, dog formellt som martyr för er och republikens sak, men vad han verkligen dog för var den politiska frihet han drömde om som ideal, enligt vilken han önskade fördela landets jordar på ett mera rättvist och agronomiskt vettigare sätt, för undvikande av svältkatastrofer. I stället för att hedra hans ideal befäster ni den jordägande klassen i deras privilegier, och ni kör över parlamentet med era självsvåldiga besked för att etablera en plutokrati som landets regerande överklass.

Cromwell Det är enda sättet att rädda landets ekonomi. Om ni har något emot det kan ni utvandra till Amerika. Det hade Rainsborough gjort om han levat.

Sexby Alltså har Freeborn John Lilburne rätt.

Cromwell Fler frågor?

Sexby Nej.

Cromwell Då har jag en fråga till er. Hur gick det för Angelica Fanshawe, tidigare en av kungens gunstlingar, som sedan Rainsborough föll för? Blev hon inte avrättad som häxa? Ändå hör jag ett rykte om att hon lever.

Sexby En högre instans trädde in och avstyrde hängningen.

Cromwell Parlamentsledamoten Jolliff yrkar på att han såg henne hängd.

Sexby Så fort han avlägsnat sig skars hon ner och kunde med nöd räddas till livet.

Cromwell Det gläder mig. Jolliff är en sniken skurk. Var är hon nu?

Sexby Hos Grävarna.

Cromwell Det ante mig. Sekten som uppfyller Rainsboroughs ideal. Nåväl, det må vara hänt, och det är bäst som sker. Den sekten är ofarlig. Rantarna är värre. Jolliff sitter väl nu som herre på Fanshawe?

Sexby Tills vidare.

Cornwall Har ni ett förhållande med mistress Fanshawe?

Sexby Hon har förlorat två män och kan aldrig älska en tredje, allra minst en gammal grov och ful och ärrad veteran som jag.

Cromwell Ni var med om trettioåriga kriget.

Sexby Jag slogs för kung Gustav Adolf i Tyskland med andra skottar.

Cromwell Tänker ni gå emot mig som Freeborn John Lilburne?

Sexby Jag var överste Rainsboroughs trognaste tjänare och kommer i allt att hedra hans minne.

Cromwell Som Angelica Fanshawes beskyddare?

Sexby Det var hans sista önskan.

Cromwell Hälsa henne från mig. Men jag måste varna dig. Tar du ställning emot mig, som Freeborn Lilburne, måste jag landsförvisa dig.

Sexby Ni kan inte landsförvisa oss alla.

Cromwell Ge dig iväg! (*Sexby bugar sig och går.*)

Fördömt! Jag har fler dolda fiender nu i fredstid än vad jag hade öppna fiender i krigstid! Inte en till! (*ropar*) – Sexby! Kom tillbaka!

Sexby (återkommer) Ångrar ni er?

Cromwell Kom med mig till Irland. Rainsborough hade inte tvekat att ställa upp för mig där för att definitivt avsluta inbördeskriget. Sedan kan vi ägna oss åt fred, reformer och förkovran.

Sexby Om ni friger Freeborn Lilburne.

Cromwell Jag friger honom för Angelica Fanshawes skull, om ni fortsätter att beskydda henne.

Sexby Då är jag er man.

Cromwell Våkommen, broder. (*omfamnar honom och för honom vänligt med sig ut*)

Scen 3. Irland. Ett eländigt fältläger.

soldat 1 Vad gör vi här egentligen?

2 Slåss för Cromwell.

1 Varför slåss vi för Cromwell?

2 För att han ber oss om det.

1 Och vi gör det frivilligt?

2 Varför skulle vi annars göra det? Och har vi något val? Han har hela armén i sitt grepp.

1 Och vad gör han med den? Ersätter ett gammalt tyranni med ett nytt? Krigar för krigets skull för att kriget aldrig skall ta slut? Massakrerar fattiga oskyldiga irländare i slag efter slag, i by efter by och i stad efter stad för att de inte vill ha hans tyranni?

2 Du talar landsförräderi.

1 Nej, jag säger vad alla här tänker men ingen vågar säga av rädsla för att bli avrättad av Cromwell som kungen. Och vad gjorde han för fel annat än att han försvarade all den rätt han lagenligt ärvt av sin far?

2 Han vägrade samregera med parlamentet.

1 Och var det ett brott som förtjänade halshuggning? Halva parlamentet är i ständig opposition mot den regerande halvan, men ingen blir halshuggen för det.

2 De är vanliga människor.

1 Var inte kungen det då? Var han inte mänsklig? Hade han inte fru och barn som alla andra? Åt han inte som alla andra och pruttade och bajsade som alla andra?

2 Han hade en titel och en ställning.

1 Som han försvarade till det yttersta och blev halshuggen för utan laglig rätt. Fler och fler engelsmän längtar efter den dag då de kan återinsätta hans lagliga son på tronen.

2 Tyst. Någon smyger i buskarna. Kanske en rapportör.

1 (*osäkrar gevåret*) Vem där?

Sexby (träder fram) Var lugna. Jag har hört allt vad ni har sagt, men ni är inte ensamma. Klagomålen på det här irländska kriget bara växer hela tiden. Men om ett ögonblick är Cromwell här. Det är bäst för er att han inte får höra vad ni har att säga.

1 Tack för varningen. Kom, Gilbert. Vi vill inte komma för nära Cromwell. (*går med 2*)

Sexby Så har då konungens vedersakare blivit en värre härskare än konungen. Karl Stuart var inte förmögen till så här blodiga och grymma och fullständigt onödiga och hänsynslösa krig. Här är nu den hårde mannen.

Cromwell Min trogne Sexby. Snart är det här kriget över.

Sexby Och vilket krig tänker ni sedan offra era män i? Frankrike? Den avrättade konungens familj håller till där.

Cromwell Påminn mig inte om det. Du låter bitter. Har du några klagomål?

Sexby Alla dina män är missnöjda med detta krig utom du, och det är ingenting mot vad irländarna är.

Cromwell Jag medger att detta krig inte riktigt gick som det skulle, men det var nödvändigt. Nu kan Storbritannien hållas förenat med ständigt tillväxande ekonomi för århundraden framåt. Se det som en besvärlig förlossning.

Sexby Vad blev det?

Cromwell Vad menar du?

Sexby Pojke eller flicka? Du talade om en besvärlig förlossning. Det blev inget mänskligt barn. Det blev bara många trauman för ingenting med ett förblödande Irland som aldrig kommer att förlåta oss och med massflykt från England till Amerika så att knappt någon kompetens blir kvar.

Cromwell Vi är kvar och kan leda landet rätt.

Sexby Tala för dig själv. Du är ensam kvar och blir bara ensammare hela tiden. Ingen kan sticka upp mot dig längre. Du har själv satt parlamentet ur funktion vars rättigheter du avrättade en kung för att försvara. Och ingenting kunde passa dig bättre än att överste Rainsborough lämnade in när han gjorde.

Cromwell Han var min bästa vän och närmaste man.

Sexby Din enda jämlike och i vissa avseenden din överman, som gått i opposition mot dig om han fått leva. Men han blev mördad.

Cromwell Av konungens män.

Sexby De hävdade att de var utsända av dig.

Cromwell Tror du på det ryktet? Måste jag landsförvisa dig eller sätta dig i fängelse som Freeborn Lilburne?

Sexby Är han satt i fängelse igen?

Cromwell Vi hade inget val. Han kunde inte hålla tyst om det som det hade varit det enda vettiga att hålla tyst om.

Sexby Hans och mina krav på frihet har inte varit mer än rimliga, men du har ersatt kungen med en värre kung.

Cromwell Sexby, om detta är din väg får du gå den själv utan mig.

Sexby Sedan Johan utan land har engelsmännen aldrig mer tolererat en diktator. Därför lät vi dig mörda kungen, men du har nu själv blivit en värre diktator än han.

Cromwell Lämna landet genast, Sexby. Du får tio dagar på dig. Om du därefter någonsin påträffas inom republikens gränser är du dödens.

Sexby Då återkommer jag när England blir monarki igen. *(överröcker sitt svärd åt Cromwell och går sin väg.)*

Cromwell Han var min trognaste och segaste soldat. Irland blev för mycket för inbördeskrigets veteraner. Nåväl, din saga är snart all, Oliver Cromwell, du har förlorat din hälsa på kuppen, och England kan med förtröstan se fram emot att snart få bli lämnat i fred av mig. Han har rätt. Republiken blev ett missfall som aldrig kommer att klara av att överleva sin spädbarnsålder. *(går trött)*

Akt V scen 1. En grav utanför Fanshawe,
som Angelica, simpelt klädd som arbeterska på fältet, synes vårda ömt.

Christian (kommer upp bakom henne) Ni visar en älskvärd omsorg om godsets förra ägares grav.

Angelica Ingen annan vårdar dessa familjegravar. Även döda rojalister var åtminstone människor, och de tog hand om alla som arbetade för dem.

Christian Ni har varit länge hos oss nu, men jag såg er redan innan ni anlände.

Angelica Hur så?

Christian Jag vet att ni är vår forna husmor Angelica Fanshawe själv. Men var inte orolig. Ingen annan känner till er hemlighet.

Angelica Det är hårda tider. Därför måste jag vara anonym. Det är inte bra om vi blir sedda så här tillsammans.

Christian Jag håller mycket av er. Jag skall beskydda er.

Angelica Jag har minsann haft tillräckligt av beskyddare under årens gång. Vanligen har jag varit överbeskyddad. Jag vill inte att något skall hända er.

Christian Vad kan hända mig? Jag är bara en vanlig bonde.

Angelica De som känner mig vet att jag för olycka med mig.

Christian Det tror jag inte på. Låt mig få ta hand om er.

Angelica Har ni inte hört den sanna berättelsen om djävulens egen hora Angelica Fanshawe, som blev så beskyddad av djävulen, att varje annan man som kom vid henne blev mördad för hennes skull genom ödet?

Christian Jag tror inte på sagor. Bitterhet klär er inte. Ni är fortfarande för vacker för att få vara bitter.

Angelica Jag är inte fri.

Christian Er man är död.

Angelica Inte för mig. Jag vill vara hans minne trogen.

Christian Det skall ni ha heder och ära för.

Angelica Var då min vän, broder, men kom mig inte för nära.

Christian Ni kan vara lika trygg för mig som för någon av era avlidna män. Så som ni fortfarande umgås så troget med dem måste de beskydda er bättre än vad någon dödlig kan göra.

Angelica Lämna dem i fred. Och tro mig, min vän, att det är säkrast för er att även lämna mig i fred.

Christian Ni sörjer.

Angelica Om jag gör.

Christian Sorgen gör er sårbar.

Angelica Och ingenting kan läka den.

Christian Jag vet att ni ibland får besök av en viss överste Sexby.

Angelica Han är i onåd hos Cromwell liksom alla som vågar säga vad de tänker. Han finns inte i landet då han är landsförvist.

Christian Ändå kommer han till landet ibland inkognito.

Angelica Vad vill ni egentligen?

Christian Beskydda er.

Angelica Ni är inte en av Jolliffs betalda spioner?

Christian Vad tror ni om mig egentligen?

Angelica Det samma som jag har skäl att tro om alla andra, nämligen det värsta.

Christian Ni misstar er.

Angelica Det har jag tyvärr aldrig gjort.

Christian Ni har rätt att vara misstänksam. Jag skall inte störa er mera. (går)

Angelica Stackars Harry, min förste oskyldige äkte man, som blev mördad av kungen av kärlek för honom. Nu har kungen själv blivit mördad medan ingen sörjer honom. I stället har han upphöjts till martyr för den kungliga saken, och fler och fler vill ha monarkin tillbaka, då Cromwell har visat sig hårdare och mera odräglig än kungen. Och Sexby gör sitt bästa för att så nya uppror i landet. Ack, vilken galen karusell världen är som alltid bara kunnat en enda sak: skena i blindo mot ständigt nya undergångar.

Sexby (dyker upp) Jag visste jag kunde finna er här.

Angelica Sexby! Ni får inte synas här! Jolliff har spioner överallt.

Sexby Jag vet. En av dem pratade just med er. Ni är inte säker bland Grävorna längre. Göm er i London i stället, där Jolliff inte kan nå er eller finna er.

Angelica Och skulle jag då låta honom leva i fred här? Jag har valt att arbeta inkognito bland Grävorna här bara för att en dag komma åt honom och få honom ur världen.

Sexby Lämna det åt mig.

Angelica Om ni blir igenkänd är ni dödens.

Sexby Jag vet. Jag blir inte igenkänd.

Angelica Nej, jag vill personligen se honom död.

Sexby Hur skulle ni kunna göra någon människa något ont?

Angelica Bara honom, ingen annan.

Sexby Vågar jag lita på att ni kan klara det?

Angelica Här har han livvakter och är bevakad. Grävorna hatar honom, och han gör allt för att sabotera deras verksamhet. Nåväl, Sexby, jag skall fara till London och ansluta mig till Rantarna. Jolliff vet säkert redan att jag är här, om den man du utpekade verkligen är en spion, och i så fall gör han vad som helst för att komma åt mig och göra slut på mig. Låt honom få upp spåret av mig i London. Där kan man lättare döda honom, i synnerhet om han vågar sig nära Rantarna.

Sexby Vill du ha eskort till London?

Angeliuca Tack, jag är numera van att klara mig själv. Sök upp mig igen när du hör att Jolliff är död.

Sexby Jag har alltid trott på er.

Angelica Tag er i akt för er själv. Ingen går säker i England och allra minst ni.

Sexby Tack, jag vet. På återseende.

Angelica Snart. (*Sexby försvinner lika diskret som han kommit.*)

Jag har hur många vänner som helst och i alla läger, från Cromwell till Sexby och från Grävorna till Rantarna, men bara en enda fiende. Frågan är vem som får den andra först.

Scen 2. London. Ett möte med Rantarna.

ledaren Välkomna, alla, till vår sammankomst! Fler och fler ansluter sig till oss som den enda riktiga rörelsen som omsätter frihetens sak i praktiken! Vi är alla besvikna på ordningsnaken, som i princip alltid bara bedragit folket med att i sken av ordning bringa det tyranni och maktmissbruk och försök till slaveri genom att trälbinda det genom tvång under absoluta lagar! (*Jublande acklamation.*) Men rättvisan och friheten skall segra! Vi trotsar och jävar alla auktoriteter! Vi förkastar våldets makt genom militärdiktatur och tvångskrig mot varje hederlig mänsklig vilja och förklarar oss fria pacifister! (*Jublande acklamation.*) Och som tecken på att vi alltid bara måtte segra i frihetens namn har vi här en ny medlem som anslutit sig till oss, den

älskade överste Rainsboroughs vackra änka, en av vårt lands mest förföljda och hjältemodiga kvinnor, känd bland sina fruktande förföljare som djävulens egen hora, en titel som enbart hedrar henne! (*Jublande acklamation.*) Träd fram, syster Angelica, och tala till oss, dina nya och trognaste vänner!

Angelica (träder fram och stiger upp) Mina vänner, bröder och systrar, fastän ni menar att den skabrösa titeln 'djavulens hora' bara hedrar mig genom att den tilldelats mig som den extremaste skymf en kvinna kan undfå, måste jag vidhålla, att jag aldrig förtjänat den. Jag har haft två män som jag varit lagligt gift med. (*Jublande acklamation.*) Det betyder inte att jag är puritan. Jag är född katolik, jag hörde från början till kungens och prins Ruperts hovkrets, kungen själv lät avrätta min förste man genom intolerant kortsynthet, medan jag verkligen lärde mig älska min andre man, överste Rainsborough, som gav upphov både till er och till Grävarnas rörelser. Därför känner jag mig hemma här. (*Jublande acklamation.*) Om jag personligen tar avstånd från ert normlösa leverne med fri kärlek, fria relationer och förkastandet av alla auktoriteter inklusive kyrkan, kristendomen och regeringen, betyder det inte att jag har någonting emot era gränslösa och rättmätiga frihetskrav. Tvärtom. Jag uppmuntrar dem. (*Jublande acklamation.*)

ledaren Vi har alla hört syster Angelicas oemotståndliga anförande, genom vilket vi gärna skulle göra henne till vår översteprästinna och ledstjärna för vår rörelse. Vad säger ni?

alla Ja! Ja! (*Jublande acklamation.*)

(*Sexby träder in.*)

Angelica Vad är det, Sexby? Hotas vi av någon razzia?

Sexby Tvärtom. En sådan var planerad men har avstyrt. Dess anstiftare ligger mördad här utanför. Jag vill råda er alla att skingras innan soldater kommer hit och ställer onyttiga frågor. Vi vet alla att vi är oskyldiga till någons död.

Angelica (privat till Sexby) Vem är det? Är det Jolliff?

Sexby Vem annars? Ni kan nu återvända till ert gods och ta det i besittning. Ingen hotar er mera.

Angelica Men ni hotar Cromwell.

Sexby Det är en annan sak. Cromwell och jag garanterar er säkerhet, vad jag än må ha emot Cromwell.

Angelica Jag tror att även hans dagar är räknade. Han gjorde ett formidabelt elände av hela Irland.

Sexby Jag vet. Jag var med honom där och såg för många av hans massakrer. Han är dödligt sjuk. Jag lämnar landet och låter honom dö i fred.

Angelica Det är det klokaste ni kan göra. Kom tillbaka när han är borta.

Sexby Om jag lever då.

Angelica Lev för mig, så som vi båda har Rainsboroughs minne att leva för.

Sexby Jag skall leva för er och för honom, som jag alltid har gjort. Cromwell är ett avslutat kapitel.

Angelica Vad kommer sedan? Konungen tillbaka?

Sexby Troligen. Republiken blev för mycket av en diktatur. Kungen var åtminstone roligare.

Angelica Den som lever får se. Låt oss båda leva för att få se.

Sexby Vi har överlevt hittills.

Angelica Fortsätt med det. Kom tillbaka.

Sexby Jag kommer alltid tillbaka. Jag har aldrig svikit er.

Angelica Nej, ni är den enda som inte har gjort det. Jag vill inte förlora er.

Sexby Ingen risk. Vi är numera utom all fara.

Angelica Cromwell är inte död ännu.
Sexby Vänta bara. (*kysser henne*) På återseende.
Angelica För evigt.
(*De skiljs. Lokalen har utrymts. Hon lämnar den sist av alla.*)

Slut.

(*Virhamn i juni 2012*)

Efterskrift

För några år sedan producerade BBC en historisk dramaserie i fyra avsnitt om Cromwells inbördeskrig där centralgestalten utgjordes av en viss Angelica Fanshawe, beryktad som 'djävulens hora', som var filmens titel. Det finns inga hållbara belägg för hennes påstådda liv och verksamhet som hustru åt först sin kusin Harry Fanshawe, en adelsman vid hovet, och sedan överste Thomas Rainsborough, överste Cromwells närmaste man, men utom kungen, Cromwell och Rainsborough och deras öden förekom även hennes (enligt filmen) tredje man Edward Sexby i verkligheten som först Rainsboroughs närmaste man och sedan i skarp opposition mot Cromwell tillsammans med Freeborn John Lilburne, som i filmen nästan fick huvudrollen, spelad faktiskt av en avlägsen släkting till den verkliga John Lilburne.

Sann eller icke var filmen så välgjord och så bestickande i sin uppläggning med en så intressant historia, att den manade till bearbetning. Vi har valt att avstå från John Lilburne helt och hållet, hans viktiga roll i filmen var alldeles tillräckligt uttömd där, medan de andra inte kunde förbigås utan tvärtom manade till mera ingående behandling, främst mordet på Rainsborough och hur det egentligen gick till, som i filmen överlastas med frågetecken. Däremot har vi även valt att avstå från filmens överdrifter och mest iögonfallande oegentligheter. Sålunda dog John Lilburne inte i landsflykt i fängelse på Jersey utan hemma i England, där han dock ständigt åkte in och ut från olika fängsliga förvar. I filmen försöker sig Edward Sexby på en avrättning av Cromwell, som i verkligheten aldrig försökte bli kung, medan Sexby i själva verket dog av ålder och grämselse i fångenskap. I stället för att belysa så olyckliga slut tog vi fasta på berättelsens idealistiska ingredienser, där Grävorna och Rantarna spelade en viktig roll.

Grävorna var ett slags allmogekollektiv som helt enkelt bara ville bruka jorden i fred och dela jämnt på dess avkastning. *The Ranters* var ett betydligt mera kontroversiellt sällskap som höll till i städerna och demonstrativt tog avstånd från alla auktoriteter, såväl religiösa som statliga, för att hänge sig åt friheten i alla dess former. Både dessa och Grävorna (*The Diggers*) uppgick så småningom i Kväkarna efter restaurationen.

John Lilburnes nutida släkting, som spelar sin frispråkige förfader i filmen, tillfrågades i en intervju hur historisk en gestalt som Angelica Fanshawe egentligen kunde vara. Hans svar var, att det inte går att bevisa att hon *inte* har funnits.